

Wykorzystywanie seksualne dzieci w Internecie – perspektywa krajowa

Łukasz Wojtasik

Fundacja Dzieci Niczyje

Koordynator kampanii „Dziecko w Sieci”

Internet jest globalnym medium i jedynie szybkość łączy oraz dostępność nowoczesnego sprzętu różnicują możliwości, jakie daje użytkownikom na całym świecie. W słabiej rozwiniętych regionach niektóre funkcje Sieci upowszechniają się nieco później. Nie zmienia to faktu, że zagrożenia dla najmłodszych internautów to problem globalny, przybierający wszędzie podobne formy. Najpoważniejsze z nich związane są z uwodzeniem dzieci za pośrednictwem Internetu oraz zjawiskiem pornografii dziecięcej. Pomimo podobnej specyfiki zagrożeń, nie wszędzie podejmuje się należyte kroki w celu ich zwalczania. W niektórych krajach zapobieganie zjawisku wykorzystywania seksualnego dzieci jest priorytetem polityki społecznej, w innych jest to problem wciąż niedoceniany.

Zwalczanie pornografii dziecięcej wymaga przede wszystkim sprawnych działań policji i specjalistycznych instytucji z nią współpracujących, np. *hotline*. Ważne jest również zaangażowanie w te działania dostawców usług internetowych. Skuteczna walka możliwa jest tylko przy dobrze skonstruowanym prawie, które uwzględnia specyfikę nowych mediów i dostosowane jest do standardów międzynarodowych. Zapobieganie uwodzeniu dzieci za pośrednictwem Internetu wymaga również sprawnego systemu prawnego, jednak podstawową rolę pełni tu profilaktyka pierwszorzędowa, czyli edukacja dzieci, rodziców oraz odpowiednich grup zawodowych w zakresie zagrożeń związanych z Siecią i sposobów ich unikania.

Problem wykorzystywania seksualnego dzieci w Sieci jako pierwsze dostrzegły Stany Zjednoczone. Pogłębione badania zachowań i doświadczeń dzieci w Internecie, przeprowadzone w USA w 1999 r., pokazały powszechność potencjalnie niebezpiecznych doświadczeń dzieci (Filkenhor i in. 2001), co w zestawieniu z coraz częściej odnotowywanymi przypadkami wykorzystywania seksualnego dzieci w Sieci i odpowiednim nagłośnieniem problemu zaowocowało szybkim odzewem ze strony organizacji rządowych i pozarządowych. Już od ponad pięciu lat w USA działają krajowe programy edukacyjne związane z bezpiecznym korzystaniem z Sieci przez najmłodszych.

Walkę z uwodzeniem dzieci w Internecie podjęła również policja, powołując specjalne jednostki FBI, które poprzez prowokację policyjną od lat zatrzymują pedofilów wykorzystujących serwisy komunikacyjne w celu wyszukiwania swoich ofiar. Jednym

z priorytetów policji i wielu amerykańskich organizacji pozarządowych jest też zwalczanie pornografii dziecięcej.

Również od kilku już lat omawiana problematyka jest przedmiotem działań krajów Europy Zachodniej. Prawo unijne, które ma swoje odbicie w krajowych kodeksach prawnych, uwzględnia rozwój nowych technologii, zwracając szczególną uwagę na zwalczanie pornografii dziecięcej w Internecie. Program Komisji Europejskiej Safer Internet Action Plan już od 1999 r. wspiera narodowe inicjatywy mające na celu zapewnienie bezpieczeństwa młodym użytkownikom Sieci.

W Polsce o zagrożeniach związanych z Siecią mówi się od niedawna. Zagadnienia te w krótkim czasie stały się jednak powszechnie uznawane za ważną kwestię i wzbudzają coraz większe zainteresowanie mediów, organizacji społecznych, rodziców, nauczycieli oraz samych zainteresowanych, czyli dzieci.

Jedną z pierwszych organizacji w Polsce, które zajęły się problematyką wykorzystywania seksualnego najmłodszych w Internecie, była Fundacja Dzieci Niczyje. Przeprowadzone przez nią w 2002 r. badania zachowań dzieci w Sieci na próbie blisko 9 tys. internautów wykazały m.in., że najmłodszy bardzo często podają swoje dane osobowe oraz że blisko trzy czwarte badanych dzieci otrzymuje propozycje spotkania poza Internetem, a ponad 25% uczestniczy w spotkaniach z internetowymi „znajomymi” (Wojtasik 2003).

Niepokojące ustalenia badawcze, w zestawieniu ze znajomością doświadczeń krajów, w których Internet spopularyzował się kilka lat wcześniej, skłoniły Fundację do podjęcia działań mających na celu uświadomienie opinii społecznej zagrożeń związanych z Siecią i przygotowanie pola dla systemowych rozwiązań przeciwdziałających im.

W lutym 2003 r. wystartowała pierwsza ogólnopolska kampania społeczna związana z problemem pedofilii w Internecie – „Dziecko w Sieci”. Fundacja Dzieci Niczyje wraz z wieloma partnerami przygotowała i wyemitowała serię reklam społecznych pokazujących zagrożenia związane z kontaktami internetowymi online. Kampania zainicjowała szereg działań lokalnych i ogólnopolskich związanych z bezpieczeństwem w Internecie i wpłynęła na wzrost zainteresowania tą problematyką mediów.

Nowe działania podejmowane w ramach kampanii „Dziecko w Sieci”, podobne działania realizowane przez inne organizacje i instytucje oraz dynamika problemu powodują, że zainteresowanie mediów i opinii społecznej zagadnieniami związanym z bezpieczeństwem dzieci w Sieci wciąż utrzymuje się na stosunkowo wysokim poziomie.

Ważnym momentem w krótkiej historii problemu wykorzystywania seksualnego dzieci w Internecie było wstąpienie Polski do Unii Europejskiej. W 2004 r. Polska, jako pierwszy z nowych krajów członkowskich, przystąpiła do realizacji programu Komisji Europejskiej

Safet Internet Action Plan (SIAP). Dzięki temu od stycznia 2005 r. pod nazwą „Dyżurnet.pl” działa w Polsce hotline, do którego zgłaszać można m.in. treści pornograficzne z udziałem nieletnich znalezione w Internecie. Włączenie „Dyżurnetu”, prowadzonego przez Naukową i Akademicką Sieć Komputerową, do międzynarodowej sieci hotline’ów działających w ramach stowarzyszenia INHOPE, współpraca z Interpolem i Europolem oraz coraz sprawniejsza kooperacja z policją i dostawcami usług internetowych są ważnymi krokami na drodze do budowania w Polsce systemu przeciwdziałania nielegalnym treściom w Internecie.

Program Komisji Europejskiej daje również możliwość kontynuacji w Polsce na szerszą skalę działań edukacyjnych. W ramach SIAP kontynuowana jest m.in. kampania „Dziecko w Sieci”. Dzięki pogłębionym badaniom przeprowadzonym przez FDN i agencję Gemius w 2004 r. (Wojtasik 2004), jeszcze przed przystąpieniem do realizacji programu europejskiego, określone zostały główne kierunki działań edukacyjnych – przekazywanie dzieciom i rodzicom informacji związanych z bezpieczeństwem w kontaktach z osobami poznawanymi w Sieci oraz uświadomienie dorosłym ich odpowiedzialności za dzieci korzystające z Internetu. Badania potwierdziły bowiem, że dzieci zazwyczaj nie informują rodziców o swoich internetowych znajomościach i uczestniczą w spotkaniach bez wiedzy dorosłych, bardzo często udając się na nie w pojedynkę. Badania ujawniły także niewystarczający udział rodziców i szkół w internetowej edukacji najmłodszych.

Program SIAP realizowany w Polsce przez FDN i NASK to szereg działań, w które zaangażowane są instytucje samorządowe i pozarządowe, szkoły oraz profesjonaliści pracujący z dziećmi w całym kraju. W ramach programu realizowane są m.in. wojewódzkie konferencje dotyczące zwalczania nielegalnych treści w Sieci i edukacji w zakresie bezpieczeństwa młodych internautów.

Współpraca z lokalnymi organizacjami i udział w konferencjach nauczycieli, prokuratorów, policjantów, przedstawicieli organizacji samorządowych i innych grup zawodowych pozwala na podnoszenie ich kwalifikacji i późniejszą realizację działań na rzecz bezpieczeństwa dzieci w Sieci na szczeblu lokalnym. Działania takie proponowane są np. w toku kampanii edukacyjnej realizowanej w ramach projektu.

Innym przedsięwzięciem realizowanym w ramach SIAP jest europejski „Dzień Bezpiecznego Internetu”. Przypada on co roku na pierwsze dni lutego i polega na realizacji lokalnych inicjatyw na rzecz bezpieczeństwa dzieci w Sieci we wszystkich krajach unijnych.

Ważnym medium w edukacji na rzecz bezpieczeństwa w Sieci jest sam Internet. W ostatnich latach powstało w Polsce kilka serwisów poświęconych tej problematyce, jak witryna wspomnianej kampanii „Dziecko w Sieci” – www.dzieckowsieci.pl, strona

www.saferinternet.pl czy prowadzony przez Fundację KidProtect portal www.kidprotect.pl. Wartą polecenia stroną dla dzieci jest serwis www.sieciaki.pl.

W dziedzinie przepisów prawnych związanych ze zwalczaniem przestępczości wobec dzieci z użyciem Internetu, Polska przez długie lata nie spełniała standardów światowych. Wiązało się to przede wszystkim z brakiem regulacji kwestii posiadania materiałów pornograficznych z udziałem dzieci. Artykuł 202 kodeksu karnego, który dotyczy pornografii dziecięcej, zmieniony został dopiero ustawą z 18 marca 2004 r., dostosowując rodzime prawodawstwo do postanowień Konwencji Rady Europy o Cyberprzestępczości.

Najważniejszą zmianą, wprowadzoną w ramach nowelizacji kodeksu karnego, była penalizacja posiadania materiałów pornograficznych z udziałem dzieci. Drugą istotną zmianą w zapisach kodeksu karnego było podniesienie z 15 do 18 lat granicy wieku ochrony dzieci przed eksploatacją seksualną, w tym przed produkowaniem i rozpowszechnianiem pornografii dziecięcej.

Mimo że wprowadzone zmiany są ważnym krokiem na drodze zwalczania zjawiska pornografii dziecięcej, nie są one wolne od błędów i nie dostosowują one w pełni polskiego prawodawstwa do zapisów międzynarodowych konwencji. Artykułowi 202 § 4 k.k. dotyczącemu zakazu utrwalania, sprowadzania, przechowywania i posiadania pornografii dziecięcej zarzuca się bezwzględność. Zapis ten nie posługuje się bowiem zwrotem „bez pozwolenia”, a inne zapisy prawne nie regulują odstępstw od tego przepisu (Adamski 2004). W rezultacie przestępstwem jest np. posiadanie materiałów pornograficznych, stanowiących dowód w sprawie przez sędziego czy prokuratora. Podniesienie granicy wieku ofiar nie obejmuje natomiast, wbrew przepisom międzynarodowym, zapisów art. 202 § 4 k.k. dotyczących utrwalania, sprowadzania, przechowywania lub posiadania treści pornograficznych z udziałem małoletniego w celu innym niż rozpowszechnianie, a więc np. na użytek własny lub wąskiego kręgu osób wymieniających między sobą tego typu materiały (Adamski 2004).

Ustawa o zmianie przepisów dotyczących pornografii dziecięcej nie podejmuje również problematyki pseudopornografii dziecięcej, czyli materiałów pornograficznych, w których występują dorośli ucharakteryzowani na dzieci, lub materiałów, które są wytworem grafiki komputerowej. Przepisy międzynarodowe nie regulują bezwzględnie tej kwestii, ale zalecają karalność tego typu pornografii.

Prawo polskie nie reguluje również kwestii uwodzenia dzieci przez pedofilów za pośrednictwem internetowych serwisów komunikacyjnych. Co prawda, regulacje tego typu należą w dalszym ciągu do rzadkości, są jednak z powodzeniem stosowane w kilku krajach (m.in. Wielkiej Brytanii i Kanadzie). Odpowiednie sformułowanie przepisów w tych krajach pozwala na pociąganie do odpowiedzialności osób, którym udowodni się

chęć nawiązania kontaktu z dzieckiem za pośrednictwem Sieci w celu seksualnego wykorzystania go w rzeczywistym świecie. W polskim prawie odpowiedzialność za takie działania może, co prawda, wynikać z art. 200 k.k., który penalizuje doprowadzenie dziecka do 15. roku życia do czynności seksualnych. Użyty w nim termin „doprowadza” jest jednak na tyle nieprecyzyjny, że pozostawia pole do różnych interpretacji (Adamski 2004). Niewątpliwie dowiedzenie na podstawie tego przepisu winy osobie uwodzącej dziecko w Internecie jest rzeczą niezmiernie problematyczną.

Art. 202

§ 1. Kto publicznie prezentuje treści pornograficzne w taki sposób, że może to narzucić ich odbiór osobie, która tego sobie nie życzy, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku.

§ 2. Kto małoletniemu poniżej lat 15 prezentuje treści pornograficzne lub udostępnia mu przedmioty mające taki charakter albo rozpowszechnia treści pornograficzne w sposób umożliwiający takiemu małoletniemu zapoznanie się z nimi, podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 2.

§ 3. Kto w celu rozpowszechniania produkuje, utwala lub sprowadza albo rozpowszechnia lub publicznie prezentuje treści pornograficzne z udziałem małoletniego albo treści pornograficzne związane z prezentowaniem przemocy lub posługiwaniem się zwierzęciem, podlega karze pozbawienia wolności od 6 miesięcy do lat 8.

§ 4. Kto utwala, sprowadza, przechowuje lub posiada treści pornograficzne z udziałem małoletniego poniżej lat 15, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

§ 5. Sąd może orzec przepadek narzędzi lub innych przedmiotów, które służyły lub były przeznaczone do popełnienia przestępstw określonych w § 1–4, chociażby nie stanowiły własności sprawcy.

Braki i niedociągnięcia w polskim prawie, odnoszącym się do problematyki wykorzystywania seksualnego dzieci za pośrednictwem Internetu, uznawane są często za przyczynę niepodejmowania odpowiednich działań przez instytucje wymiaru sprawiedliwości. Specjaliści z zakresu prawodawstwa w Polsce uznają jednak, że pomimo niedoskonałości polskiego ustawodawstwa jest ono na tyle elastyczne i odformalizowane, że umożliwia policji podejmowanie działań przeciwko pedofilii i pornografii dziecięcej w Internecie (Adamski 2004).

Literatura

- Adamski A. (2004), Prawne problemy przeciwdziałania pornografii dziecięcej i pedofilii w Internecie, materiały konferencyjne, TAPT.
- Filkenhor D., Mitchell K.J., Wolak J. (2001), Online Victimization: A Report on the Nation's Youth, National Center for Missing & Exploited Children.
- Wojtasik Ł. (2003) Pedofilia i pornografia w Internecie – zagrożenia dla dzieci. Raport z badań, „Dziecko Krzywdzone” nr 5.
- Wojtasik Ł. (2004), „Dziecko w Sieci” – raport z badań zrealizowanych przez firmę Gemius, www.dzieckowsieci.pl